

Západní mnišství jako důležitá protiváha středověkého světového názoru **(Mnišství Benediktovo jako naplnění Podobenství o hřivnách)**

Západní mnišství vzniklo jako reakce na veliký zlom v životě křesťanství, k němuž došlo na počátku 4. století. Do té doby byly křesťanské církve a skupiny podzemní záležitostí - někdy byly tolerovány, jindy tvrdě stíhány, nikdy si však nemohly činit nárok na jakoukoli oficialitu; i když v průběhu třetího století císařský Řím vstřebal různé východní kultury, křesťanství stálo stále "na druhé straně". To se změnilo, v podstatě velmi náhle, na počátku 4. století. Z vůle Konstantinovy se křesťanské náboženství stalo nejprve legálním, a zanedlouho, během života jediné generace dokonce státním náboženstvím. Taková změna v celkovém postavení církve s sebou přinesla mnoho dalších změn, k lepšímu i horšímu; umíme si jistě představit, že příliv nových členů do církve za takovýchto podmínek s sebou nesl i jistou pachůť kariérismu, jak to koneckonců vidáme při změně mocenských poměrů dnes a denně. Určitá menšinová část křesťanů nebyla ochotna přijmout takové změny za své: někteří se stávali členy různých gnóstických společenství, jiná nezanedbatelná menšina se rozhodla řešit toto své dilema úplným přetrháním svazků s civilizací a odcházela do pustých oblastí, především Egypta, ale také Palestiny a Malé Asie. Tam žili nejprve osaměle, posléze však i ve skupinách. Asketické motivy nebyly zřejmě v této počáteční fázi mnišství zcela primární, ale také nešlo pouze o gesto sociálního protestu. Pohnutky byly individuální a ti, kdo odcházeli takto "na poušť" tak činili především, aby našli svou vlastní cestu, pro své vlastní zdokonalení. Také nezpřetrhali obvykle zcela vztahy s městy, kde prodávali produkty své řemeslné výroby a tím se živili.

Hnutí těchto "otců pouště" nabylo v celém křesťanstvu rychle na věhlasu, především díky obdivnému spisu Athanasiovu, jímž vylíčil život svatého poustevníka Antonia. Přesto zůstávalo poustevnictví, potažmo mnišství omezeno na svou původní oblast, neboť jinde pro ně nebyly "vhodné podmínky". V západní části impéria (nepočítáme-li Afriku) prostě nebyly pouště. Tento "nedostatek" se pokusili překonat Jan Cassianus a Vincenc z Lérina tím, že založili podobné komunity na ostrůvcích poblíž dnešní francouzské riviéry, kde byl alespoň - byť jiným způsobem - částečně splněn požadavek izolace. Zanedlouho vznikly též komunity v horských oblastech, ve švýcarské Juře.

To už však jsme téměř o dvě stě let později a podmínky jsou radikálně odlišné od doby, kdy první komunity vznikaly. Západní římská říše se hroutí. Politický rozklad je následován rozkladem kulturním. Jediným činitelem, který je mu schopen jakž takž vzdorovat jsou křesťanské (městské) obce semknuté kolem svých biskupů. Ale rozhodných a přitom vzdělaných mužů, kteří by mohli toto postavení zastávat je záhy též nedostatek. Křesťanské legendy nám vypravují, jak ne jeden budoucí svatý biskup byl k přijetí

tohoto úřadu vůlí lidu takřka přinucen. Kdo chce tedy žít s Kristem v ústraní, a vyhnout se tedy této "kulturní odpovědnosti", má to velice těžké – musí se opravdu dobře a daleko izolovat.

Zhruba v této době se objevuje Benedikt a vytváří úplně nový typ mnišství, mohli bychom ho nazvat civilizační. Samozřejmě, že i u Benedikta a jeho následovníků je ideálem mnicha dokonalost, především mravní: andělský život. Tento ideál je však ztvárněn mnohem praktičtěji, nežli u dřívějších mnišských hnutí. Mnich především musí pracovat. To je ve skutečnosti obsahem pravidla *Ora et labora*, modlitba se rozumí sama sebou. Proto má komunita také stanovena poměrně důkladně propracovaná pravidla vnitřního života, včetně dělby odpovědnosti a kompetencí.

Něco takového, totiž práce nad bezprostřední rámeček holého udržení živobytí, je ovšem pro východního mnicha, dědice pouštních tradic velkou pošetilostí. Ovšemže i ve východních komunitách byla časem vypracována určitá pravidla společného života, ale měla úplně jiný duch, hospodářský život nebyl zdaleka natolik v jejich středu jako na západě. Na východě také bývaly kláštery poměrně hojně obdařovány statky už v poměrně rané době (na západě až ve vrcholném středověku), takže se o své živobytí nemuseli mniši již příliš starat, pracovali pro ně jiní. Ale hlavně je jakákoli starost o věci tohoto světa pro mnicha přímo protismyslná; proto přece odcházel "na poušť", aby neměl se světem nic společného a usiloval jen o vlastní dokonalost, případně o duchovní vedení podobně smýšlejících. Důvod pro to je jasný: vše pozemské je pomíjivé a Pán jistě brzy přijde, vše pozemské má charakter jen přechodný, na jeho kvalitě a trvanlivosti nakonec až tak nezáleží.

Jak to tedy, že západní mniši se od onoho původního mnišského ideálu tolik odchýlili? Vždyť takové postoje byly původně rozšířené i na západě, který se beze zbytku řídil příkladem původního mnišství východního. Jak to tedy, že tedy mniši (na západě.) mýtili lesy, zakládali pole, sady, vinice, rybníky, stavěli katedrály a mlýny, když to vlastně museli dělat jaksi proti svému lepšímu přesvědčení, když je to něco, co nemá v řádu věčnosti, vůči němuž mnich obrácen žije, vůbec žádnou platnost?

Samotné dějiny mnišství zevnitř nám nemohou poskytnout odpověď, ať bychom je obraceli, jak bychom chtěli. Soudím, že příčina je mnohem hlouběji a sice v Christocentrismu celého západního myšlení.

Již na počátku středověku se od sebe obě dvě části původního římského světa, ta, která zůstala v rámci Byzance, tj. "římská" a ta, která byla podrobena vlivu nejrůznějších národů, začaly odklánět, nejen politicky, ale i myšlenkově. Tento proces začal už vlastně mnohem dříve, snad ještě před Nikájským koncilem, ale tehdy lze jeho obrysy jen těžce postřehnout. U křesťanů západního, římského patriarchátu a jeho kulturního okruhu, nalézala totiž témata, která hýbala církví na východě a kvůli nimž se nakonec

sešlo mnoho koncilů, která způsobila ohnivé debaty a bolestné štěpení, ba i násilí mezi křesťany, mnohem menší ohlas. Byla to hlavně témata týkající se Boha a Trojice, vztahu mezi lidským a božským světem, poměru pozemského světa vůči jeho božskému základu a předobrazu, mohli bychom říci, tedy těch částí křesťanského symbola, které hovoří o Bohu Otci a Duchu. Naproti tomu křesťanství ve své západní podobě prožívalo mnohem spíše jako zdroj své duchovní inspirace, pozemský život Ježíšův, jeho učení, utrpení a smrt především, tedy se soustředilo na ty části jeho božského poslání, v nichž Kristus co nejúžeji spojuje se zemí a vším pozemským. Proto bylo myšlení vynikajících lidí západu vždy puzeo k tomu, zabývat se kromě Boha a božských věcí také zemí a věcmi pozemskými. Působil v nich totiž Kristův impuls. Jedině tím se, dle mého soudu, dá vysvětlit energie s jakou se nakonec mnišství na západě vrhlo do misijního a kultivačního úsilí, které ve svém výsledku vytvořilo středověkou Evropu.

Mohli bychom celý tento obraz dějinného vývoje objímající celá staletí také číst jako naplnění dvou Kristových podobností: Prvním je podobnost o duchovních darech symbolizovaných hřivnami; tam s nimi správný Kristus učedník jedná přímo, neukrývá je v zemi, dbá o jejich rozmnožení přímo ve světě lidí. Naopak, ten kdo svou hřivnu svěří zemi (pro kterou nebyla určena - to musíme mít na paměti, peníze mají smysl jen ve světě lidí!) činí špatně. Takovýto postoj a duchovní naladění by asi nejlépe charakterizoval tu část západního mnišství, která se v raném středověku mocně rozvinula na Britských ostrovech a především v Irsku. Iroskotské mnišství je proslulé především svým ohnivým a nezištným misionářstvím vykonávaným bez vnějšího nátlaku, metodou "od člověka k člověku". Pak ale máme také mezi Ježíšovými podobnostmi jedno, které mluví o semeni zasetém do země (Mk 4,26nn - *Dále řekl: "S královstvím Božím je to tak, jako když člověk vhodí semeno do země; ať spí či bdí, v noci i ve dne, semeno vzhází a roste, on ani neví jak. Země sama od sebe plodí nejprve stéblo, potom klas a nakonec zralé obilí v klasu. A když úroda dozraje, hned hospodář pošle srp, protože nastala žeň.*) Zde je pouze třeba se s pochopením přivrátit k zemi a svěřit jí duchovní dar a země se sama postará. Země oplodněná božským semenem vydá *nejprve stéblo, potom klas a nakonec zralé obilí v klasu*. Vznikne nová kultura, proniknutá duchem a silou Kristovou. A to se také vskutku stalo. Můžeme diskutovat o tom zda byl středověk takový či onaký, zda byl pokrokem na cestě lidstva nebo naopak stagnací, zda byl naplněním humanitních ideálů nebo naopak jejich popřením, zda byl klenotem zjevujícím smysl veškerenstva nebo naopak krutým paradoxem atd. Jedno však je nesporné: křesťanství, impuls Kristův se v něm spojil se zemí a vytvořil zcela nový typ kultury, jistě zatížený nevědomostí a omyly, ale přesto křesťanský, nesoucí v sobě Kristův ideál. A toto dílo vykonali - možná nevědomky - západní mniši.